

Pianist Sandberg – «musikklærer i Trondhjem i halvhundrede aar»

Av Randi Tvette Vik

Dette er overskrift på en artikkel i Dagsposten 31. juli 1916, egentlig en hilsen og hyllest til pianisten Johannes Sandberg (1841-1923) på 75-års dagen, skrevet av lokalhistorikeren og tegneren Henrik Mathiesen (1847-1927)¹. De er tydeligvis gode venner, for Mathiesen, som bor på Fagerbrekka på Ranheim, har nylig hatt besøk av Sandberg – en sprek 75-åring, skriver han, og den ungdommelige pianolæreren «sprang som en ungdom gjennom grinden», føyer han til. Sandberg har nå vært alles pianolærer i Trondheim i 50 år, «PIANIST Sandberg» er et begrep i byen, ikke Johannes Sandberg. Det går fram at Sandberg er en beskjeden mann, som i sin leilighet i Schultz gate bak Vår Frue kirke er opptatt med pianoundervisning gjennom året, men hver sommer reiser han til Tyskland og lenger sør i Europa til sine mange venner og kontakter i de store musikkbyer for å lære mer. Han starter undervisningen igjen her i byen i begynnelsen av september hvert år, og avterer i avisene at nå er han på nytt i gang med undervisningen.

Barndom

Jeg har lenge lurt på dette med livet til pianist Sandberg. Skiltet med Pianist Sandbergs vei på Lade har pirret min nysgjerrighet. Hvorfor er yrket med i gatenavnet og ikke fornavn? Å leve et stille, tilbaketrukket liv i lille Trondheim i vinterhalvåret, for så å være omgitt av berømmtheter i musikkens verden i det sørlige

Krysset mellom Pianist Sandbergs vei og Fagerheim allé på Lade. Foto: Knut L. Vik.

Europa i sommermånedene, må sies å være et kontrastfylt liv. Jeg har prøvd å finne ut litt mer om dette spennende livet.

Johannes ble født på Baklandet i 1841. Hans mor døde tre uker etter at han var født, og faren døde da han var seks år. Johannes og hans to eldre søstre vokste derfor opp hos farmora, den driftige kjøpmannsenka Anne Martha Sandberg. Flere i familien var handelsmenn, og det var ventet at Johannes skulle føre handelstradisjonene videre. Johannes viste imidlertid tidlig en sterk interesse for musikk – han kunne sitte i timevis ved farmoras taffelpiano og utforske klanger og fantasere. Sin første musikkundervisning fikk han hos komponisten og organisten Martin Andreas Udbye². Han gikk hos ham i flere år. Han sier

¹ Se Sølvi Løchens artikkel om Henrik Mathiesen i Årbok for Strinda historielag 2017.

² M.A. Udbye skrev Norges første opera, «Fredkulla», strykekvartetter, korverk og sanger, og i over 30 år var han sanglærer ved Latinskolen (Katedralskolen) for å brødfø sin store familie med 10 barn.

selv: «Min første lærdom fik jeg hos vor store hjemlige kunstner M.A. Udbye (1820 – 89), og den mand glemmer jeg aldrig».

Etter konfirmasjonen kom Johannes i handelslære i Trondheim. Etter hvert ble han handelsbetjent, men det var ikke noe for ham: «Jeg trampet lenge om i en fremmed trædemølle», sier han.

Studier i utlandet

Det var ikke noen problemer med økonomien i Sandbergfamilien, og Sandberg arvet også en del penger etter farmoras død i 1863. Etter å ha prøvd seg som handelsbetjent uten stort hell, tok han skrittet fullt ut og dro til Berlin i 1865 for å studere musikk ved Neue Akademie der Tonkunst, det mest ettertraktede og berømte musikk instituttet på den tida. Læreren i pianospill var professor Theodor Kullak (1818-82), den store pedagog for pianister. Det fortelles at pianovirtuosen Liszt foretrakk elever som hadde studert hos Kullak. Her studerte Johannes bl.a. sammen med Agathe Backer Grøndahl og Erika (Lie) Nissen, de to fremste kvinnelige pianistene i Christiania de siste tiår av 1800-tallet. Edmund Neupert (1842-88), som var den første som framførte Griegs a-moll konsert (i 1869), var også elev av Kullak. Sandbergs lærer i teori var professor Richard Wüerst. Til tross for hjemlengsel og språkvansker fant Sandberg seg godt til rette, og han gikk ut med glimrende karakterer og attester.

I Dresden og Leipzig kom han i kontakt med kretsen rundt den store musikkpedagogen Friedrich Wieck og ble innlemmet der. Wiecks to døtre, Maria og Clara, var berømte pianistinner som turnerte rundt i Europa, og Clara ble gift med en av de store komponistene i romantikken, Robert Schumann. Disse

*Johannes Sandberg – trolig som konfirmant.
Foto: NTNU UB.*

ble også Sandbergs venner, og de ble omtalt som kunstnerkretsen «Wieck-Schumann». På Gunnerusbiblioteket på NTNU kan vi studere Sandbergs private arkiv, og der finner vi mange brev og postkort fra personer i denne gruppen. De er adressert til Herrn Johannes Sandberg, Pianist, Drontheim. En sommer har Sandberg tydeligvis ikke vært sammen med dem, og da skriver Maria Wieck at vennene har savnet ham.

Maria skrev boka «Aus dem Kreise Wieck-Schumann» om livet i denne kunstnerkretsen, og bl.a. om sine reiser til Skandinavia. I 1881 var hun i Trondheim og spilte i Arbeiderforeningen. Hun skriver: «Drontjem hadde store arbeidssale som passet ganske bra til konserter. Jeg spilte her Webers koncert for to klaverer med læreren Hr. Sandberg, en meget beskeden og tilbakeholden herre som ivrig søker at lære at kjende alle klaverspilletts

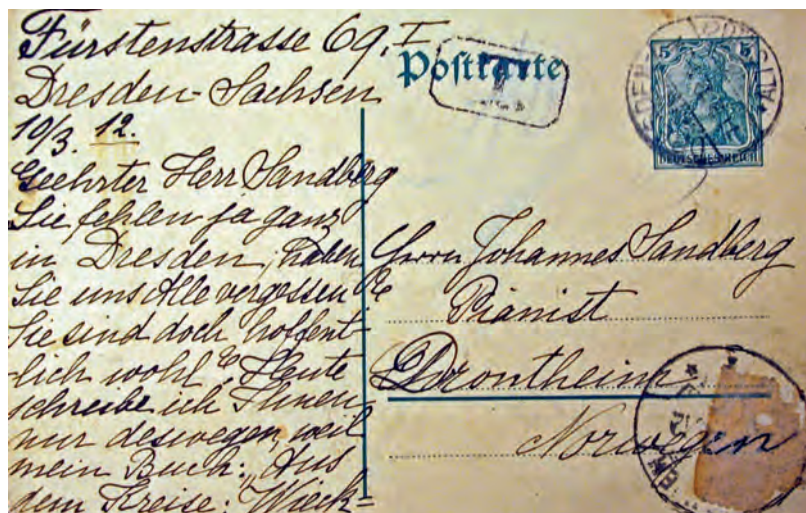
Med studievenner i Berlin 1865/66. Chr. F. Brækstad og brødrene Xavier og Philipp Scharwenka, begge komponister og musikklerere i Tyskland. Johannes Sandberg er nr. 3 fra venstre. Foto: NTNU UB.

Brev fra Agathe Backer (Grøndahl) til Sandberg da de studerte sammen i Berlin

Hr Sandberg! Vi ere iaften i stor Trang for en Ledsager, da vi som Damer ikke godt kunde gaa alene i Circus Benz, hvortil vi havde stor Lyst! Hvis De har Aftenen fri, og ellers intet har derimod, tør vi da anmode Dem om at ledsage os did, og hvis behøves, Billetter kjøbt iforveien, da at besørge 3.

Agathe Backer, I. Backer, M. Reimers

Vil De ogsaa have den Godhed at afhente os saa tidligt, at vi sammen kunde gaa derhen – omtrent Kl 6 hvis De har Billetter, hvis ikke, lidt tidligere, Tilgiv denne Frihed, vi tager os.
Fra Johannes Sandbergs privatarkiv.

Postkort fra Marie Wieck i 1912. Fra Johannes Sandbergs privatarkiv.

metoder og derfor hvert aar reiser til en ny by i utlandet for i hver at gjøre sig bekjendt med en ny lærer og en ny metode»³.

I 1893 reiste han f.eks. til Wien for å studere metoden til den berømte pianist Leschetizky. Denne klaverpedagogen hadde tusenvis av elever og underviste til han var godt over 80 år. Noen år tidligere, 1887, hadde Sandberg fått tilbud om en undervisningsstilling ved universitetet i Budapest gjennom professor David Popper. Men – han takket nei, han ville bo i Trondheim og holde på med sine elever.

Virkksomhet i Trondheim

Sandberg startet sin gjerning som pianolærer i Trondheim i 1866. Han brukte det han lærte hver sommer nede i Europa i undervisningen, og han levde for musikken. Det var nok ikke alle elever som verdsatte alt det den ivrige lærer prøvde å lære dem, men det er «en skare unge kvinder og mænd, som under hans begavede og samvittighetsfulle ledelse har

lært et fylde sine hjem med musik i skjønnhet og i sandhet.», sier Mathiesen i artikkelen. I sitt lille, hvitmalte enetasjes murhus i Schultzgate 7 bodde pianolæreren med «uttallige fotografier og egenhendige underskrifter av nutidens største musikere som tydelig nok taler om den anseelse hr. Sandberg nyder ogsaa utenfor Norges grænser».

Han var ikke ivrig til å gi konserter her i byen og vise seg fram, men «det lyktes etter mange aars forløp at faa overtalt Sandberg til at holde elevkonserter», skriver Henrik Mathiesen. Vi finner f.eks. i Trondhjems Adresseavis i 1891 en annonse for en elevkonsert i Arbeiderforeningen – til og med programmet er trykt i avisa. Videre kan vi lese om en elevkonsert som skal holdes på Latinskolen i 1906. Omtalen av disse konsertene forteller mye om Sandberg som pedagog. I 1896 heter det at «De oprædende Elever viste gennemgaaende megen Færdighed og enkelte ogsaa en udviklet musikalsk Forstaaelse, og Koncerten gav idet hele et fornyet Bevis paa

³ Trondhjems Adresseavis 18. januar 1924 – om «Sandbergs samling av musikallier testamentert til Videnskapselskapet».

Served tillader jeg mig at underrette Dem om, at jeg ved Siden af min Boghandel — i Butikken mod Nordre Gade — i de første Dage af December, aabner en

MUSIKHANDEL

— som vil blive bestyret af —

Dr. Pianist Johannes Sandberg.

Der vil blive sørget for et fyldigt Lager af saavel klassisk som moderne Musiklitteratur, og vil alle Bestillinger hurtigst blive expederede.

Anbefalende samme til Deres velvillige Søgning, tegner jeg

Ærbødigst

A. BRUNS BOGHANDEL

Dette ble annonsert i Trondhjems Adresseavis 10. desember 1896. Fra Johannes Sandbergs privatarkiv.

Hr. Sandbergs Dygtighed som Musiklærer». Flere av hans elever studerte musikk videre, blant annet i Berlin og Leipzig. En elev, Margido Kroglund, endte opp ved «et Konservatorium i Philadelphia i Amerika, hvor han er Leder af Afdelingen for Pianoundervisning», og i omtalen av ham i avisa konkluderes det med at «Hr Kroglund er en Elev, som Pianist Sandberg har megen Ære af»⁴.

Han var med og stiftet Trondhjems Musiklærerforening (T.M.L.F.) i 1905, og stiftelsesmøtet foregikk hjemme hos ham.

I privatarkivet fant jeg også en annonsering fra 1896 om at A. Brun har opprettet en musikkavdeling i bokhandelen sin i Trondhjem, og Hr. Pianist Sandberg er fagpersonen som skal styre denne avdelingen. «Det vil bli sørget for «et fyldig lager av saavel klassisk som moderne Musiklitteratur», kan vi lese i annonseringen.

I avisa annonserer flere personer tilbud om klaverundervisning, og Sandberg oppgis som referanse for de aller fleste av dem.

Trondhjems musikundervisende
damer og herrer indbydes til møde for dannelse af en musiklærerforening. — Mødested hos Pianist Sandberg, Dr. gd. 12, Fredag 30te ds. kl. 11¹/₂ form.

Annonce i Trondhjems Adresseavis 28. juni 1905.

Johannes Sandberg
— tilflyttet Dronningens Gade 12 II —
gjenoptager Musikundervisningen 1ste Septbr.
Viderekomme Øvelse i Samspil med 2det Piano.

Annonce i Trondhjems Adresseavis 29. august 1904. Sandberg flyttet til Schultz gate i 1911 etter å ha bodd en del år i Dronningens gate.

⁴Trondhjems Adresseavis 19. oktober 1905.

50-års jubileum som pianolærer

15. juni 1916 feiret Johannes Sandberg sitt 50-års jubileum som pianolærer i sin fødeby. «Det er en utallig skare av elever som har fått sin første veiledning i musikkens skjønne kunst», skriver Trondhjems Adresseavis. Han har hatt «skikkede og skikkelige, begavede og ubegavede elever». Han har vist publikum gode resultater på sine elevkonserter, og førsterangs utenlandske lærere har gitt ham rosende omtale. En tidligere elev, den velkjente dirigenten Olav Kielland, og kona Margit, laget til og med et dikt til ham.

*Hvad De har slitt i femti år
det har nu frugter mangefold.
I tusen hjem, i by, på land,
der klinger vinter, høst og vår
et tonevæld i dur, i moll.
et liv har der De git som mand,
som kunstner, lærer, ven for mange,
og derfor takken nu De fange!*

Da han fylte 80 år, i 1921, lå han på sykehus, og avisa skriver at han mottok blomster og lykkeønskningstelegrammer fra gamle elever i et antall av over 100 på denne store dag. Vi kan videre lese at helsetilstanden hans bedret seg etter dette, men to år etter døde han i en alder av 82 år.

Sandbergs privatarkiv på Gunnerusbiblioteket og hans siste år

I privatarkivet på Gunnerusbiblioteket er det mye interessant å se, attester fra lærerne han har hatt i forskjellige byer i utlandet, bl.a. fra prof. Kullak, Julius Røntgen⁵ (en av Griegs beste venner), og mange brev fra tidligere

Pianist Johannes Sandberg ca. 1915.
Foto: Peder O. Aune/NTNU UB..

elever som har begynt å studere musikk i utlandet (København, Dresden, Leipzig m.fl.) Det er tydelig at de setter sin gamle lærer i Trondheim høyt – de spør om råd og forteller om spilleteknikker. Sandberg donerte også hele sitt bibliotek til Videnskapsselskapet.

Johannes Sandberg døde i 1923. Han opprettet i sitt testamente et legat som skulle tilfalle «nerveslitte musicklærere (mænd og kvinder) som er medlem av T.M.L.F. til sommerferie og annen hjelp». Han hadde bestemt at pengene skulle deles ut hvert år på hans fødselsdag 7. desember. Det ble dessverre aldri noe av dette legatet – bobestyreren underslo midlene. Ikke desto mindre bekostet T.M.L.F. gravstedet på Tilfredshet, og foreningen har i alle år lagt ned krans der hver jul.

⁵ Julius Røntgen (1855-1932), tysk/nederlandsk pianist og komponist.

Sandberg med noen av sine elever. Foto: Peder O. Aune/NTNU UB.

«Telegrafér noget vakkert dit».

Den 75-årige Johannes Sandberg oppholder seg tydeligvis ved Sandefjord bad sommeren 1916 når Henrik Mathiesen skriver denne hilsenen til ham i Dagsposten. Mathiesen omtaler ham i hilsenen som «den sande kunstner», og han avslutter hilsenen med oppfordringen «telegrafér noget vakkert dit».

Epilog

Jeg har fått vite av Trond Gellein Løkken, en av etterkommerne til Anna Marie, Johannes Sandbergs søster, at musikk var og er en viktig del av hverdagslivet til familien Sand-

berg. Johannes Sandberg hadde selv ingen familie, men barna til hans søster, Anna Marie, gift Gellein, var blant hans pianoelever. To kusiner av Johannes, Caroline Aune og Eline Aune gift Brønne, studerte musikk i Berlin. En annen slektning, nevøen Engebret A. Gellein, var ansatt hos Brødrene Hals og kom senere til Trondheim hvor han var pianoreparatør.

Randi Tøete Vik, f. 1942, har vært lektor ved Trondheim Katedralskole med fagene musikk og engelsk.

Sandberg i sin stue i Dronningens gate 12. hvor han bodde fra 1904 til 1911. Foto: NTNU UB.

I Schultz gate 7 – det øverste huset i husrekka til høyre – bodde Sandberg fra 1911 til han døde i 1923. I Trondhjems Adresseavis 12. mai 1912 kan vi lese om hans lille hvite enetasjes murhus «midt i centrum, og dog saavidt avsides at larmen fra de befærdede Gater ikke naar dit.Hans timetabel er besat til sidste rubrik, saa det ofte er vanskelig nok for ham at faa litt tid til øvers til hans gode venner, blomsterne, blant hvilke en række mer eiendommelige end egentlig smukke kaktuser er hans favoritter». Postkort utgitt av Holbæk Eriksens forlag. Foto: NTNU UB.

Neapel – Trondhjem med forhindringer

Pianist Sandberg er netop kommet hjem fra en reise til Italien. Han drog nedover for fem uker siden og nød feriens og reisens behageligheter i fuldt maal, uten at ane at det trak op til skybrudd paa den europæiske himmel. Det fik han først vite, da han var i Neapel; herfra var det hans mening at reise med skib hjem, men konsul Stahl sa at det ville vær umulig nu og tilraadet ham at ile hjem over land. Sammen med flygtninger av forskjellige nationer kjørte Sandberg paa 36 timer fra Neapel til Ala paa den østerikske grænse, passerte gjennom Tyrol og kom til Kieferfeld, den første tyske station.

Allerede paa toget hadde der snuset detektiver omkring dem, og her blev passagererne kaldt ut og fik ikke fortsatte. De førtes tilbake til fæstningsbyen Kufsten i Tyrol, hvor de maatte bli indtil videre. 170 russere blev transportert ind i fæstningen, mens Sandberg og tegnelærer Andresen fra Kristiania, 4 dansker og 2 svensker fik bli boende paa hotellet.

Sandberg som maatte hjem til sine musikelever, syntes situationen blev betænkelig, da han trods gjentagne forsøk ikke fik komme videre. Han telegraferte da til den norske gesandt i Berlin, von Ditten, og ved dennes velvillige forsorg fik de to nordmænd et pas fra generalkommandoen i Munchen som tillot dem at passere gjennom Tyskland, og efter otte dages ophold i Kufstein kom de endelig avsted den 9de. Danskerne og svenskene hadde ogsaa alarmert sine legationer, men uten resultat.

Reisen gjennom Tyskland var særdeles interessant. Den foregik bare med rusletog og med mange ophold underveis. Overalt stod der militær langs linjerne, og talrike militærtog passerte. Begeistringen var rent overvældende - først da han over Stralsund var kommet til Sverige, fik Sandberg høre at de tyske seire ikke var de eneste begivenheter i krigen.

Trondhjems Adresseavis
23. august 1914.

Kilder

Samtaler med Trond Gellein Løkken, Tolga.

Trond Gellein Løkken: «Slekta Gellein». 2019.

Randi Tvette Vik: «Pianist Sandberg. Musikklærer i Trondhjem i halvhundrede aar – Johannes Sandberg». *Kammertoner* (medlemsblad for Trondheim Musikalske selskap) nr. 2 2013.

Johannes Sandbergs privatarkiv på Gunnerusbiblioteket, NTNU.

Trondhjems Adresseavis i Nasjonalbibliotekets digitale bibliotek.

Anne Cathrine Aagaard: *Trondhjems Musiklærerforening 1905 - 2005, «skal hun ha betaling for det også!?»* Utgitt av Trondhjems Musiklærerforening, 2005.

Stor takk til Trond Gellein Løkken.